

Războiul rece

Pe durata a peste 40 de ani de tensiuni între SUA și URSS, amenințarea unui război nuclear a fost permanentă. Apoi, brusc și oarecum neașteptat, războiul rece a luat sfârșit în modul cel mai fericit.

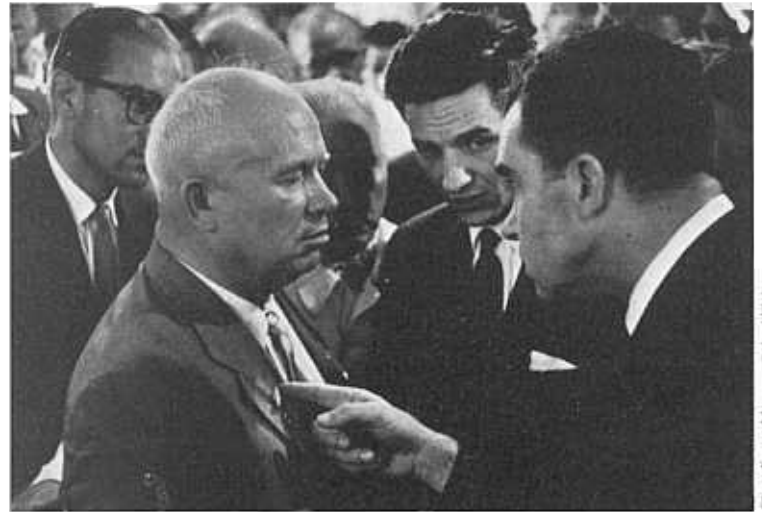
Războiul rece este termenul folosit pentru a descrie intensele relații ostile între SUA și fosta Uniune Sovietică (URSS), fiecare fiind în fruntea unor alianțe de mare forță, între 1947-89. Războiul a fost "rece" pentru că relațiile între cele două puteri erau reci, dar nu s-au "înfierbântat" niciodată într-un război armat. Pe lângă tradiționala rivalitate între cele două puteri, conflictul se baza și pe o ciocnire de ideologii – între sistemul democratic capitalist din SUA și sistemul totalitar comunist din URSS.

Conflictul nedeclarat

Un potențial conflict exista încă înainte de cel de-al doilea război mondial, dar a fost ținut sub tăcere datorită politicii de neimplicare a SUA și a preocupării URSS-ului pentru problemele sale interne, ceea ce însemna că Europa continua să fie arena principală a disputelor politice. Apoi, în timpul războiului, SUA și URSS au luptat împreună împotriva puterilor fasciste. După înfrângerea Germaniei Naziste, Europa era ruinată și în scurt timp a devenit clar că statele europene nu se mai puteau compara cu forțele SUA și URSS-ului, devenite cunoscute pe plan mondial ca "supraputeri".

Cordialitatea dintre aliații din timpul războ-

► Hrușciov (stânga) a conceput doctrina "conviețuirii pașnice", în speranța victoriei comunismului. Richard Nixon (dreapta) a promovat atenuarea ostilităților pe timpul mandatului său ca președinte a SUA, între 1968-1974.

Elisett Ewitt/Magnum/Retna/Infoblox

▼ Fotografii aeriene făcute de SUA pe 14 octombrie 1962 au descoperit în Cuba baze sovietice secrete de lansare a rachetelor.

Programe/Retna

DATE IMPORTANTE

1945

Bomba atomică folosită la Hirashima și Nagasaki

1945-48

Regimuri comuniste în Europa de Est

1947

Proclamarea Doctrinei Truman

1948

Planul Marshall; Tito rupe relațiile cu URSS; Blocada Berlinului

1949

Constituirea NATO; despărțirea Germaniei de Est și de Vest; victoria comunistilor în China

1950-53

Războiul coreean

1953

Înăbușirea revoltei din Germania de Est

1955

Germania de Vest se integrează în NATO; conceperea Pactului de la Varșovia

1956

Hrușciov prezintă doctrina conviețuirii pașnice; revoluția din Ungaria este zdrobită

1959

Castro preia puterea în Cuba

1960

Ruptură între URSS și China

1961

E construit Zidul Berlinului

1962

Criza cubaneză a rachetelor

1965-75

Implicarea SUA în Vietnam

1968

Liberalizarea Cehoslovaciei este oprită prin invazia Pactului de la Varșovia

1979-89

Trupe sovietice invadează Afganistanul

1985

Mihail Gorbaciov devine liderul sovietic

1987

Semnarea Tratatului Forțelor Nucleare Intermediare

1989

Sfârșitul războiului rece

iului a dispărut rapid, mai ales din momentul în care ambițiile sovietice în Europa de Est au devenit evidente. Prezența victorioasei Armate (Sovietice) Roșii a fost decisivă pentru a impune în Polonia, Bulgaria, România, Ungaria, fosta Iugoslavie și Albania guverne de orientare comunistă, care au reușit apoi să suprime orice opoziție. Aceste țări "satelit" erau atent controlate de URSS. Democrațiile occidentale au sesizat în acest fapt planul de dominație mondială al mișcării comuniste condusă de sovietici. Pericolul părea cu atât mai mare cu cât existau partide comuniste și în "lumea liberă (adică non-comunistă)".

Cortina de fier

Pentru păstrarea unui control total, statele comuniste s-au izolat de restul lumii, și termenul de "Cortină de fier" a fost popularizat de Winston Churchill, pentru a desemna frontierele acestora; în consecință "în spatele Cortinei de fier" semnifica "în interiorul blocului comunist". Churchill a fost unul dintre primii susținători ai războiului rece, dar în 1947 Truman, președintele SUA, preocupat fiind de securitatea Greciei și Turciei, a anunțat "Doctrina

Camera Press

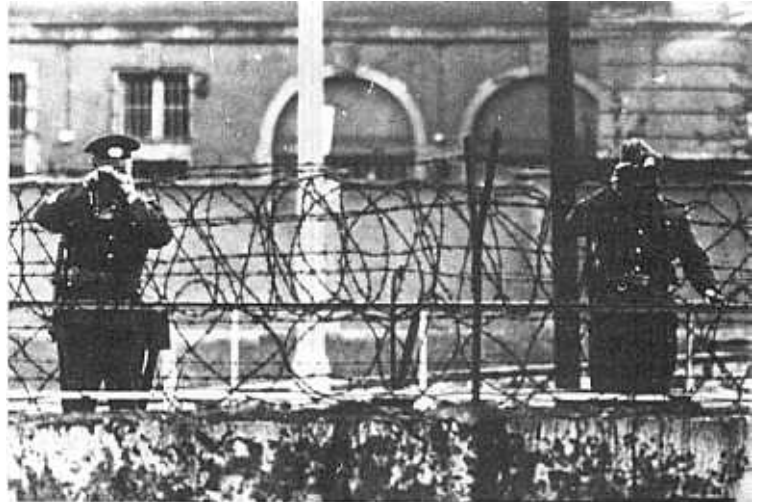
Truman". SUA a fost de acord să sprijine națiunile libere care "luptau împotriva încercărilor de subjugare din partea minorităților înarmate sau a presiunilor externe". Aceasta însemna că SUA va acționa pentru restrângerea expansiunii comunismului: dictaturile non-comuniste asupra "popoarelor libere" erau tolerate și într-adevăr au fost adeseori sprijinite de SUA în timpul războiului rece, mai ales în țările sărace, unde politicile democratice ar fi putut aduce la putere un guvern comunist sau procomunist.

Prăpastia se adâncește

SUA au venit în ajutorul Europei devastate de război, cu un program de ajutorare (Planul Marshall, 1948-52) care grăbea procesul de refacere postbelică și făcea mai puțin posibilă exploatarea comunistă a celor nemulțumiți. Ca reacție din partea sovieticilor la Doctrina Truman și la Planul Marshall s-a constituit Cominformul, o organizație concepută pentru a coordona acțiunile partidelor comuniste aflate de ambele părți al Cortinei de fier. Puterea blocului Sovietic a fost consolidată ulterior de lovitura de stat din Cehoslovacia, din 1948, care i-a adus pe comuniști la putere, și de victoria comuniștilor chinezi în războiul civil împotriva naționaliștilor. Cu toate acestea, dominația sovietică asupra mișcării comuniste internaționale a suferit o înfrângere în plan propagandistic când liderul iugoslav,

☛ Gărzile est-germane supravegheau cetățenii nemulțumiți care încercau să treacă Zidul Berlinului. Zidul a împărțit capitala între puterile ocupante timp de aproape 30 de ani, până în noiembrie 1989 când a început demolarea sa.

☛ Președintele Kennedy și Willy Brandt, pe atunci primar al Berlinului de Vest, și Konrad Adenauer la Zidul Berlinului. Construit în 1961, zidul de beton și sârmă ghimpată care înconjură Berlinul de vest avea rolul de a împiedica cetățenii Germaniei de est să ajungă în Germania occidentală.

Getty

Tito, adept al independenței, s-a hotărât să-și urmeze propriul drum și s-a separat de URSS.

Ruptura dintre blocul Sovietic și "occident" (cum erau denumite țările coaliției condusă de SUA) a fost completă o dată cu blocada Berlinului, din 1948-49. Aceasta a avut loc ca urmare a divizării Germaniei ocupate între SUA, Marea Britanie, Franța și URSS. Sectorul sovietic fusese deja inclus în frontierele comuniste, dar el mai cuprindea și o parte din capitala istorică, Berlin, și ea împărțită între pu-

Germană (Germania Comunistă de Est). În același timp s-a fondat și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), care reunea SUA, Canada și puterile vest-europene într-o alianță militară. Admiterea Germaniei de Vest în NATO, în 1955, a determinat crearea unei alianțe similare în est – Pactul de la Varșovia. Deși liniile ostilităților erau clar demarcate și fiecare parte se înarma, nu s-a ajuns la un război propriu-zis. Principalul motiv care a determinat această situație a fost

☛ Marșul desfășurat în cadrul Campaniei pentru Dezarmare Nucleară, la sediul Institutului pentru Cercetare în Domeniul Armelor din Aldermaston până în Londra, în 1962. Născută în 1958 cu scopul de a determina Marea Britanie să renunțe la armele nucleare, campania a beneficiat de o largă susținere.

☛ "Oprțiți sinuciderea nucleară", un afiș impresionant al Mișcării Britanice pentru Dezarmare Nucleară.

Popperfoto

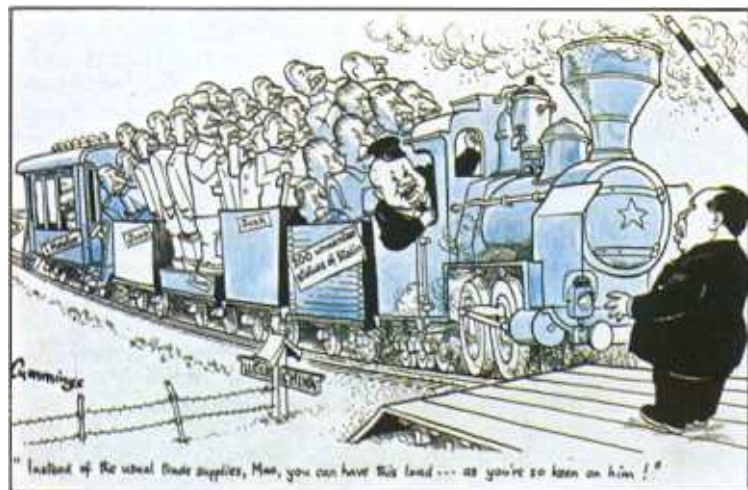
Popperfoto

John Philby/Camera Press

◉ Kim Philby, agent sovietic în Marea Britanie care, în 1952, a ajutat alți doi britanici care spionau pentru URSS, Burges și Maclean, să fugă din Marea Britanie.

◉ Un comentariu britanic cu privire la ruptura dintre Uniunea Sovietică și China: liderul sovietic Hrușciov trimite statuile nedorite ale lui Stalin în China.

mul a fost războiul coreean (1950-53), izbucnit atunci când Coreea de Nord (comunistă) a atacat Coreea de Sud. SUA și puterile aliate au intervenit în forță, apoi s-a implicat și China și în cele din urmă s-a ajuns la un punct mort.

Dictatorul sovietic Iosif Stalin a murit în 1953. Succesorul său a fost Nikita Hrușciov. Noul lider a modificat cele mai dure aspecte represive ale regimului stalinist, deși URSS a rămas un stat aflat sub controlul total al unui singur partid. Pentru a-și dovedi bunele intenții, Hrușciov a dizolvat Cominformul și a conceput o nouă doctrină a "conviețuirii pașnice". Renunțând la ideea conform căreia un conflict între Est și Vest era inevitabil, el a declarat că cele două sisteme puteau să se afle într-o competiție pașnică: cea care va avea mai mult succes o va elimina pe cealaltă. Așa s-a și întâmplat în cele din urmă, deși rezultatul nu a fost cel așteptat de Hrușciov.

Dar scăderea tensiunii a fost de scurtă

durată. Berlinul de Vest provoca o veșnică iritare, deoarece pentru lumea comunistă el era un exemplu al vieții occidentale prospere. De asemenea el oferea o rută relativ facilă de scăpare pentru germanii din est.

În cele din urmă, când reformele și tacticile lui Hrușciov s-au dovedit incapabile de a determina puterile occidentale să se retragă, autoritățile din Germania de Est au ridicat un gard de sârmă ghimpată și au construit un zid în jurul Berlinului de Vest – pentru a împiedica accesul propriilor cetățeni în oraș. Acesta a fost o recunoaștere umilitoare a eșecului, dar Zidul Berlinului a reușit să stabilizeze situația: Berlinul a încetat să mai fie scânteia care putea declanșa un alt război mondial.

Probabil cea mai gravă criză postbelică a avut loc în Cuba. În 1959, revoluționarul cubanez Fidel Castro a preluat controlul asupra insulei; apoi, în urma unor dispute cu SUA, s-a mutat în tabăra comunistă. SUA nu agreea

crearea noilor arme termonucleare. SUA își demonstraseră extraordinara putere în 1945 prin distrugerea orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki cu bombe atomice. În 1949 URSS-ul și-a construit propriile bombe atomice. Ulterior ambele părți au conceput bombe cu hidrogen, rachete și alte dispozitive de acest gen. În cele din urmă s-a recunoscut că un război nuclear ar distruge întreaga planetă.

Nici una dintre cele două părți nu a înlăturat posibilitatea unui război, dar conștientizarea consecințelor alarmante a limitat acțiunile întreprinse. De exemplu, în blocul sovietic izbucneau din când în când mișcări și revolte proreformiste sau chiar anticomuniste (în Germania de Est în 1953; în Ungaria în 1956; în Cehoslovacia în 1968), zdrobite de tancurile sovietice în timp ce occidentul privea neajutorat, conștient de faptul că o intervenție militară ar fi putut provoca un dezastru mondial. Drept urmare "războiul" dintre Est și Vest a rămas un conflict "rece", formal, implicând propagandă, spionaj, sancțiuni economice și rivalitate pentru influență în regiunile exterioare cum era Orientul Mijlociu.

Era Hrușciov

Ocazional, lupta pentru extinderea sau menținerea influenței în diferite zone ducea la războaie în care fiecare din cele două blocuri susținea una dintre părți, sau în care era implicată doar una dintre marile puteri. Aceste războaie rămăneau tradiționale (non-nucleare), deși inițial nu se știa niciodată acest lucru. Pri-

◉ "Coreea este una singură" proclamă acest poster Nord Coreean. Un muncitor imobilizează un soldat american care încerca să fixeze un indicator care marca granița dintre Coreea de Sud și cea de Nord.

prezența unui aliat sovietic în această regiune considerată întotdeauna ca făcând parte din sfera sa de influență; în plus, Cuba se afla la o distanță extrem de mică față de coasta SUA. Apoi după eșecul rușinos al unei invazii a SUA în Cuba, susținută de oponentii exilați ai lui Castro, pe insulă au fost instalate rachete sovietice.

Criza cubaneză a rachetelor

Când SUA au descoperit ce se întâmpla, președintele John F. Kennedy a ordonat o blocadă navală pentru a împiedica alte rachete sovietice – care deja se aflau pe drum – să ajungă în Cuba. Pentru o perioadă de timp s-a crezut că temutul război mondial era pe punctul de a izbucni; dar în cele din urmă URSS a fost de acord să-și retragă rachetele. Aceasta a fost o înfrângere pentru sovietici, dar Kennedy a evitat să îl umilească pe Hrușciov. Evident, acum ambele părți erau conștiente de pericolele confruntării și au luat măsuri pentru evitarea ei. Dar în pofida înțelegerilor limitate și temporare, cursa înarmărilor a continuat, și relațiile americano-sovietice oscilau între perioade de detență (relaxare a tensiunii) și de reînnoite ostilități.

În anii 1960 și 1970 blocul sovietic a rămas aparent puternic, cu toate că rupura dintre

☛ **Război și pace – un protestatar împotriva războiului, înfruntând baionetele la Pentagon, în Washington, în sediul Guvernului american, în octombrie 1967. Aproximativ 200.000 de oameni au participat la acest marș de protest împotriva implicării SUA în conflictul din Vietnam.**

Matric: Riboud/Magnum/John Hillston

URSS și China a complicat relațiile internaționale.

Sub conducerea lui Leonid Brejnev (1967-82) arsenalul nuclear al URSS a atins o mărime comparabilă cu cel al Statelor Unite; flota sovietică a fost și ea extinsă iar influența sovietică părea în continuă creștere, deoarece în numeroase țări din lumea a treia a fost impus prin intervenție sovietică directă sistemul partidului unic. În schimb, SUA se împotmolise în

Vietnam, implicând tot mai multe trupe și echipament militar, fără a reuși să înfrângă gueriile din Vietnamul de Sud, susținute de statul comunist din nord. Distrugerile din Vietnamul de Nord datorate unor serioase bombardamente ale SUA au revoltat părți largi ale opiniei publice, în timp ce eșecul politicii adoptate a avut un efect demoralizant asupra SUA.

Ademenirea ursului

Ascensiunea comunismului pe plan mondial era înșelătoare. În timpul lui Brejnev, cheltuielile militare au înghițit aproape 15% din totalul veniturii naționale. Ca o consecință a acestui fapt și a sistemului de planificare centralizat, economia sovietică a alunecat tot mai mult în datorii. În 1979, armata sovietică a intervenit în Afganistan pentru a susține un guvern de aceeași orientare și s-a trezit implicată într-un conflict costisitor și umilitor de tipul celui din Vietnam.

Adevăratele slăbiciuni ale URSS-ului au devenit evidente la începutul anilor 1980, când președintele american Ronald Reagan, un anti-comunist convins, a întărit programele militare americane, care au culminat cu propuneri de instalare a unui sistem balistic în spațiu – proiectul "Star Wars".

Sfârșitul Războiului Rece

În 1985 Mihail Gorbaciov a devenit președinte a URSS-ului, cu consecințe decisive asupra războiului rece. Concentrat asupra reformei interne, Gorbaciov a realizat că URSS nu mai putea face față împovărătoareii curse a înarmărilor. În 1987, după acceptarea unor importante concesiuni, a asigurat prima diminuare a armelor nucleare. Cu economia sovietică aflată într-un declin rapid, Gorbaciov a hotărât încetarea ajutorului acordat și retragerea sprijinului politic acordat regimurilor comuniste est-europene, care în 1989 au început să se prăbușească.

Având în vedere că Uniunea Sovietică însăși o luase pe drumul democrației, controlul Partidului Comunist devenea din ce în ce mai slab iar economia se afla în ruină, Uniunea Sovietică devenise mai degrabă un prieten ce trebuia ajutat decât un dușman de înfruntat. În decembrie 1989, Gorbaciov și președintele SUA, George Bush, au anunțat de comun acord sfârșitul războiului rece.

☛ **1989: George Bush și Mihail Gorbaciov proclamă sfârșitul Războiului Rece, după întâlnirea de la bordul unei nave în Malta. Superputerile doreau ca era ce urma să fie marcată de cooperare pașnică.**

© V. Shonin/Frame Spoorer/Picturam